

Vuurwerk op de Haagse Vijver in 1702

De Vijverberg in Den Haag is lange tijd het dekor geweest van wild opblaaiende vreugdevuren, ter viering van overwinningen in de verschillende oorlogen bevochten, van de vredes die daarop volgden, van intochten van stadhouder of koning en ter ere van huwelijken. Men gebruikte beroemde kunstenaars om die feestvreugde vorm te geven en de stellages en vuurwerken te ontwerpen. Zo ook in het illustere jaar 1702.

Het was het eerste jaar van de Spaanse Suksessieoorlog en voor de landen, die zich tegen Frankrijk en Spanje hadden verenigd, was de krijg allerm minst onbevredigend verlopen. Overwinning op overwinning was bevochten. In oktober werd in de baai van Vigos aan de vijandelijke vloot een gevoelige slag toegebracht.

Het was dit onverwachte sukses dat de Staten Generaal van de Republiek, op voorstel van het gewest Zeeland, deed besluiten voor 13 december 1702 een algemene dank- en bededag af te kondigen. Op 25 november publiceerden de Staten van Holland en West-Friesland het dekreet om 'in alle de Kerken dezer Landen God den Heere van gantscher herte voor zo veele, zo goede en onverdiende Successen te looven en te danken'. Tegelijkertijd werd de bevolking opgeroepen om 'de noodige voorzieninge te doen, ten einde ten voorsz. Dage 's avonds alomme Teken en van blydschap over de voorsz. goede Successen mogen werden getoond, met het luyden van Klokken, aansteeken van Vreugde-vuuren, lossen van Kanon, en diergelyke, na ouder gewoonte, ter plaetse daar men gewoon is zulks te doen'¹.

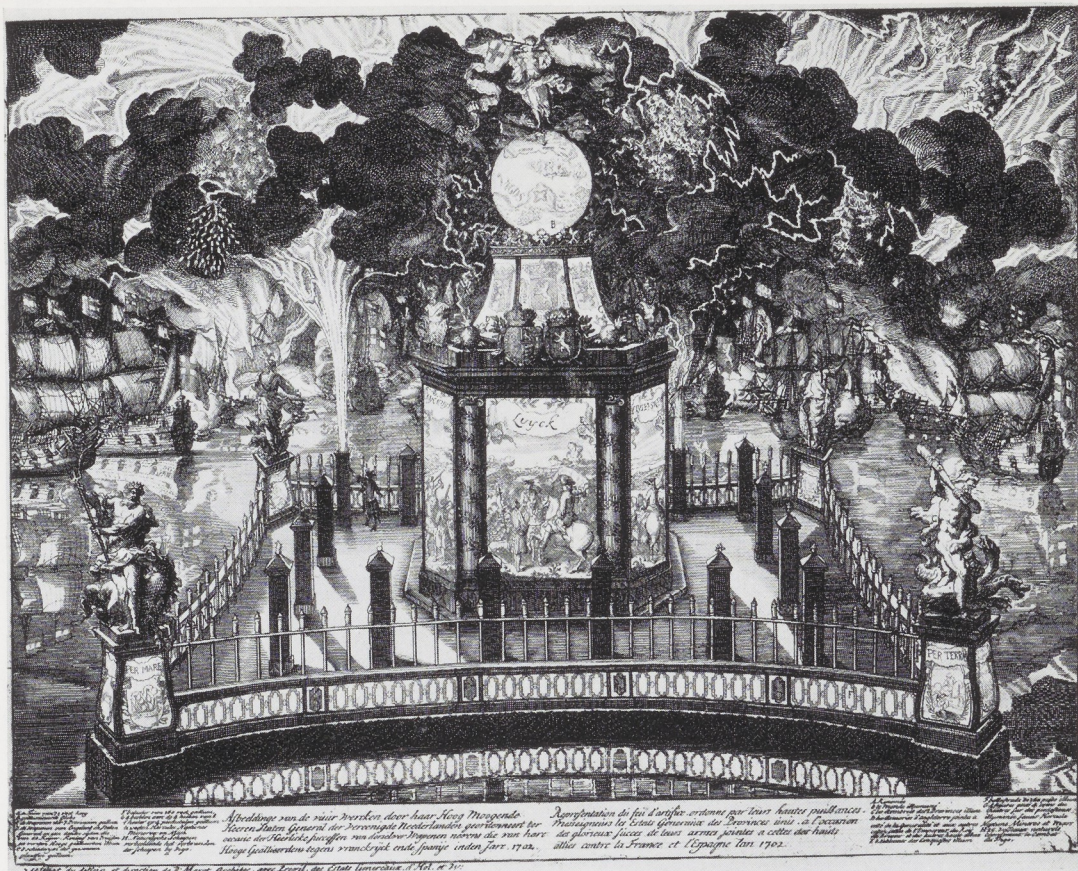
Zowel de Staten van Holland als de Staten Generaal gaven in Den Haag het goede voorbeeld. De

Staten Generaal besloten al op 24 november, dus nog voor de publikatie van het dekreet, om 'in plaetse van pick-Tonnen te distribueren voor de huisen van de Leden van de regeringe' een vuurwerk te ordonneren voor de vertrekken van de Staten Generaal op de Vijverberg. Om dit te bereiken stelden zij een kommissie aan, waarin behalve een lid van de Raad van State ook de gekommitteerden De Gaze en Van Odyck zitting hadden. Aan hen werd de uitvoering van het vuurwerk overgelaten, maar zoals uitdrukkelijk in de opdracht vermeld wordt 'soo veel doenlijk sal zijn, daer bij de menage betragtende'².

Het vuurwerk werd dus gehouden op de grote vijver. Vanaf 1677, toen hier de vreugdevuren ter ere van Willem III en zijn bruid Maria Stuart waren ontstoken, bleek dit de gebruikelijke plaats te worden voor dergelijke evenementen. Zowel de vuurwerken voor de vrede van Rijswijk als voor de vrede van Utrecht in 1713 werden hier afgestoken. Tot laat in de achttiende eeuw bleef dit gewoonte, toen in 1795 op deze plek, in schrille tegenstelling tot de politieke sympathieën in 1702, de illuminatie voor de alliantie met de Fransen plaats vond.

Zeker zal de vermindering van het brandgevaar tot de keuze van de Hofvijver hebben bijgedragen; maar een belangrijke reden moet toch geweest zijn, dat de kamers van de verschillende regeringskolleges erop uitzagen. De leden konden zo rustig vanuit 'een collation ter selver tijt' toekijken.

Het lag voor de hand, dat de kommissie zich tot de ontwerper Daniel Marot zou wenden. Marot had immers al belangrijke opdrachten voor de

Afb. 1. Daniel Marot. Vuurwerk op de Hofvijver te Den Haag. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Staten Generaal uitgevoerd, zelfs in de tijd dat hij als architect van Willem III voornamelijk voor de hofkringen werkte. De rekeningen van de Staten Generaal betrekking hebbend op deze opdracht zijn niet bewaard. In de resolutiën wordt melding gemaakt van de ingekomen vorderingen van de vuurwerkers en leveranciers (van het collation:) en van een deklaratie van de timmerlieden Gysbert van der Burge en Claes Blotelinghe 'wegens het maken van een stellage inde vijver'³. Een zekere Johannes de Hout kreeg nog 75 pond voor de levering van 50 flambouwen, die het feesttoneel moesten verlichten⁴. In de resolutiën wordt verder alleen het bedrag toegekend aan Marot met

name genoemd: f 500,—⁵. Het zal niet alleen voor het ontwerp, maar ook voor de uitvoering gegolden hebben. Uitdrukkelijk wordt gesproken van de 'moeijte die hij gehad heeft in het ordonneren, ende inde directie van het vuurwerk met den aenkleven vandien'. Van helpers, die Marot, gezien de korte tijd – nog geen drie weken – die voor het hele werk beschikbaar was, zeker gehad moet hebben, wordt nergens melding gemaakt. Hoewel we in dit geval niet in het gelukkige bezit zijn van een makette van de opgerichte bouwwerken, zoals bij het vuurwerk in 1749 op de Hofvijver afgestoken en ontworpen door de architect De Swart, kunnen we ons toch aan de

hand van een serie prenten een goed beeld van het gebeurde vormen. Reeds professor Ozinga wees er op⁶, dat er niet alleen een ets over is waarop het hele bouwsel dat Marot in de vijver liet optrekken afgebeeld staat (afb. 1)⁷, maar dat ook de voorstellingen op de voetstukken van de hoekbeelden⁸ en de acht schilderijen van veldslagen, die de zijden van het middentempeltje versierden⁹ bewaard zijn gebleven.

De opzet van de door Marot ontworpen stellage is eenvoudig en zal op een afstand een groot effect hebben gehad. Op een vierkant platform met even inzwenkende zijden⁷ was een achthoekig gebouwtje geprojecteerd. Dit werd bekroond door een naar binnen inzwenkend bovenstel, versierd met de wapens van de provinciën en de Geallieerden. Hierop rustte een verlichte globe, waarop de baai van Vigos geschilderd was. Hierboven bazuinde de Faam de roem der overwinnaars naar alle windstreken. Het gehele gevaarte was ongeveer 23 meter hoog. Tempel en globe, de balustrade en de pedestals op de hoeken werden van binnen uit geïllumineerd, zodat het hele eiland straalde van licht.

De acht zijden van deze 'Tempel van Mars' vertoonden in afwisselend brede en smalle velden, van elkaar gescheiden door met ranken omslingerde Ionische zuilen, de acht belangrijkste overwinningen in 1702 bevochten: Stevensweert en Sint Donatius, Hulst en Keyersweert, Venlo, Roermond, Vigos en Luik (afb. 2 t/m 7)⁹. Deze kunnen dus niet bedoeld zijn geweest als ontwerpen voor wandtapijten, zoals mejuffrouw Erkelens veronderstelt in haar artikel over Marot als tapijntontwerper¹⁰. Wel sluiten ze zich nauw aan bij tapijtkomposities uit die tijd zoals van De Hondt en Van der Meulen, die alle teruggaan op Lebrun's serie *L'Histoire du Roi Louis XIV*, waarin een zevental belegeringen voorkomt. Het is dezelfde opzet: op een verhoging op de voorgrond een paar grote figuren te paard, op de achtergrond in de diepte het gezicht op de belegerde stad. Ook Marot kende die ontwerpen uit zijn beginperiode in Parijs en heeft daaruit zelfs elementen in zijn eigen komposities toegepast. Zo laat hij in de fraaie gravure 'Conquesten

Afb. 2. Daniel Marot. De overgave van Stevensweert en St. Donatius. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 5. Daniel Marot. De overgave van Roermond. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

La prise des villes de Hulst et Keizersweert le 14 Septembre 1702.

D. Marot, par le fait avec l'approbation des Officiers Généraux et d'Orléans et de 30. 5. 1702.

Afb. 3. De overgave van Hulst en Keizersweert. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 6. Daniel Marot. De zeeslag bij Vigos. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Expédition de la Flotte d'Espagne avec son Général Amiral de la Flotte de VIGO le 12 Octobre sur la baie d'Anglet et d'Orléans le 1702.

D. Marot, par le fait avec l'approbation des Officiers Généraux et d'Orléans et de 30. 5. 1702.

VENLO

ce rendit le 23 Septembre 1702.

D. Marot, par le fait avec l'approbation des Officiers Généraux et d'Orléans et de 30. 5. 1702.

Afb. 4. Daniel Marot. De overgave van Venlo. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 7. Daniel Marot. De overgave van Luik. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

La VILLE de Liège

ce rendit le 14 Octobre le Cardinal Eugène le 15 et le Chancelier le 20 Octobre 1702.

D. Marot, par le fait avec l'approbation des Officiers Généraux et d'Orléans et de 30. 5. 1702.

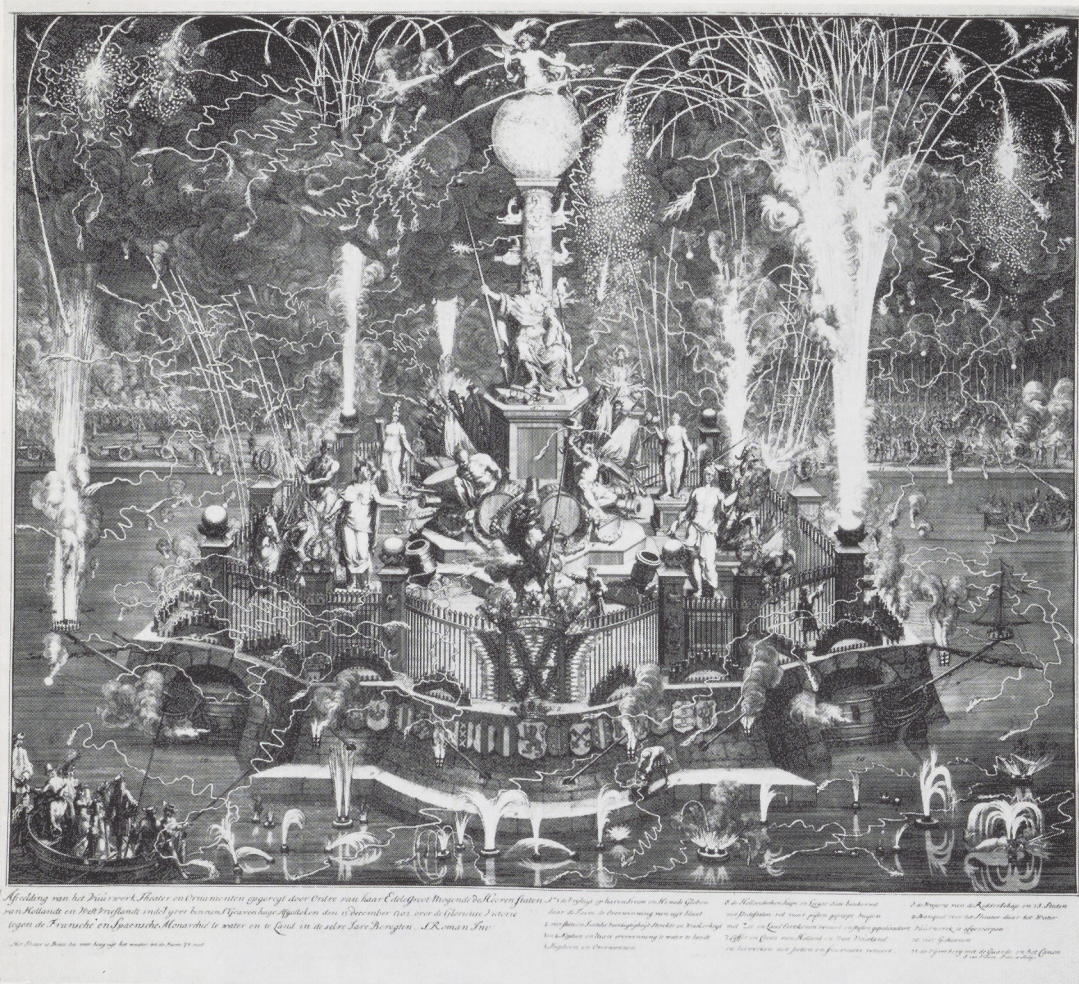
Afb. 8. Daniel Marot.
 Conquesten van hare Hooge Geallieerdens. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Afb. 9. Daniel Marot. Zinnebeelden. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

van hare Hooge Geallieerdens', waarop onderaan een beeld van de vuurwerken op de vijver gegeven wordt, een donker als repousoir werkend paard afstekt tegen een lichter paard waarop de veldheer rijdt (afb. 8)¹¹. Ditzelfde motief had Lebrun in de *Prise de Dunkerque* gebruikt. De vier hoeken van het platform werden gemarkeerd door vier grote beelden: Neptunus als heerser van de zee, Hercules de overwinning te land symboliserend, Minerva en Mars als goden van de oorlog. De beelden herinneren sterk aan de ontwerpen voor tuinbeelden, die Marot in zijn verzameld werk heeft uitgegeven. Hun betekenis behoeft nauwelijks nadere uitleg. Op de voetstukken werd deze bovendien nog benadrukt door acht zinnebeelden, eveneens nog in prent bewaard (afb. 9)⁸. Tegen deze eenvoudige maar toch allesomvattende opzet steekt het ontwerp van

Jacob Roman, die tegelijkertijd een tweede vuurwerkstellage in de vijver ontwierp in opdracht van de Staten van Holland, ongunstig af (afb. 10)¹². Onder het hoog boven alles zetelende Vrijheidsbeeld bogen de overwonnenen zich beschaamd naar de aarde, ingeklemd door allerlei wapentuig. Achter de Vrijheid rustte op een zuil de hemelbol, waarboven de Faam de overwinning verkondigde. De vier deugden waarmee deze overwinning bevochten was – gerechtigheid, voorzichtigheid, kracht en moed – flankerden de middengroep en terweerszijden symboliseerden Neptunus en Mars de strijd van leger en vloot. Op de voorgrond duidde de Hollandse tuin de opdrachtgever, het gewest Holland, aan. Grote standaarden met flambouwen verlichtten dit toneel, maar de glans zal wat verbleekt zijn naast de lichtzee die Marot wist te bereiken. De symboliek van Roman

Afb. 10. Jan van Vianen. Vuurwerk naar ontwerp van Jacob Roman op de Hofvijver in Den Haag. Ets. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

is ten dele dezelfde als bij Marot, maar hoeveel overdadiger en onoverzichtelijker is de uitwerking. Misschien ook dat het verschil in uitvoering van de twee prenten – Marot fantasievol en levendig, Roman wat hard en droog – deze indruk wat al te veel versterkt.

Het is onduidelijk of het ontwerp van Roman in deze vorm is uitgevoerd. Op de reeds genoemde gravure 'Conquesten van hare Hooge Geallieerdens'¹¹ door Marot is de stellage van Roman sterk vereenvoudigd: de in- en uitzwenkingen

van het platform zijn verdwenen, de beelden-groepen sterk uitgedund en de hoogte, oorspronkelijk gelijk aan Marot's tempel gedacht, is beknop. Het kan natuurlijk door een zekere naijver tussen de twee architecten komen, dat Marot minder nauwkeurig omsprong met het werk van zijn rivaal. Marot heeft echter op deze afbeelding ook de zijden van zijn eigen stellage recht getrokken, hetgeen evenmin een verbetering kan worden genoemd.

De aanblik van de Haagse vijver moet indruk-

wekkend geweest zijn, niet in de laatste plaats door de 25 schepen die met veel ontploffingen en opblaiende vuren om Marot's eiland de slag bij Vigos opvoerden. De prenten van Marot laten ons op aantrekkelijke wijze in deze feestvreugde delen, die men met een zo korte voorbereiding het publiek wist voor te toveren.

Noten

¹ Gepubliceerd in de *Europese Mercurius* 13, 2de deel, Leiden/Amsterdam 1703, blz. 316.

² A.R.A., Resolutiën Staten Generaal 1702, fol. 669.

³ A.R.A., Resolutiën Staten Generaal 1703 resp. van 26 januari, fol. 119^v en 13 februari, fol. 208.

⁴ A.R.A., Generale Rekenkamer nr. 5470, *Thesaurier van 's-Gravenhage* 1702, fol. 32.

⁵ A.R.A., Resolutiën Staten Generaal 2 mei 1703, fol. 635^v en Resolutiën Raad van State 18 mei 1703, fol. 969^v.

⁶ M. D. Ozinga, *Daniel Marot, de schepper van den Hollandschen Lodewijk XIV-stijl*, Amsterdam 1938, blz. 101.

⁷ F. Muller, *Beredeneerde beschrijving van Nederlandsche Historieplaten*, nr. 3297.

⁸ F. Muller, nr. 3299.

⁹ F. Muller, nr. 3298 en opgenomen in de *Ceuvres du Sr. D. Marot, Architecte de Guillaume III*, Amsterdam 1712.

¹⁰ A. M. L. E. Erkelens, 'Wapentapijten van Willem III naar ontwerpen van Daniel Marot', *Bulletin van het Rijksmuseum* 15 (1967), blz. 47.

¹¹ F. Muller, nr. 3301.

¹² F. Muller, nr. 3300.

A.R.A. = Algemeen Rijksarchief, Den Haag.